

NAUCZANIE JĘZYKA UKRAIŃSKIEGO W POLSCE. PRASA I WYDAWNICTWA FACHOWE

Dagmara Nowacka

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II (Polska)

Streszczenie. Niniejszy artykuł stanowi próbę nakreślenia obecnej sytuacji oświatowej ukraińskiej mniejszości narodowej w Polsce. Odwołując się do dokumentów regulujących ochronę praw mniejszości zarówno o charakterze międzynarodowym, jak i wewnętrznym, autorka nakreśliła sposoby realizacji wytyczonych praw w zakresie oświaty przez społeczność ukraińską. Wśród szeregu możliwości związanych z rozwojem działalności oświatowej na szczególną uwagę zasługuje sfera wydawnicza. Oprócz podręczników do nauki języka ukraińskiego dla różnych poziomów nauczania wydawane są w Polsce czasopisma fachowe. Jednym z nich jest „Рідна мова”, która stanowi doskonałe źródło informacji oraz służy pomocą metodyczną w procesie nauczania języka i wychowywania młodzieży.

Słowa kluczowe: nauczanie języka ukraińskiego w Polsce, ochrona praw mniejszości, szkolnictwo ukraińskie, prasa fachowa, „Рідна мова”

Język ukraiński jako język ukraińskiej mniejszości narodowej funkcjonuje w Polsce na wielu płaszczyznach: w audycjach radiowych i telewizyjnych, szkolnictwie, jest obecny na imprezach kulturalnych, ale przede wszystkim jest językiem komunikacji codziennej społeczności ukraińskiej w Polsce.

Ukraińcy jako druga pod względem liczebności mniejszość etniczna są, według niektórych badaczy¹, grupą aktywną i dobrze zorganizowaną. Uczestniczą w życiu społecznym, politycznym, naukowym, kulturalnym, oświatowym kraju, którego są obywatelami, dbając jednocześnie o zachowanie własnej tożsamości i odrębności.

W polityce Polski wobec ukraińskiej mniejszości narodowej po II wojnie światowej można wyodrębnić kilka etapów różniących się intensywnością podejmowanych działań. W drugiej połowie lat 40. prowadzono intensywną politykę wynaradawiającą i asymilatorską ze szczególną intensyfikacją w roku 1947. Należy dodać, że przez wiele lat nie uznawano istnienia mniejszości ukraińskiej

¹ P. Tomanek, *Ochrona praw językowych mniejszości narodowych w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem mniejszości ukraińskiej*, w: *Ukraina. Między językiem a kulturą*, red. B. Zinkiewicz-Tomanek, A. Fałowski, Kraków 2003, s. 255.

oraz jej odrębności i wynikających z tego faktu potrzeb i oczekiwań. Dopiero w latach 50., po śmierci Stalina, dostrzeżono mniejszość ukraińską i zezwolono na utworzenie Ukraińskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego (1956 r.)², jednakże należy przyznać, że jego działalność była całkowicie kontrolowana przez władze państwowe. Pełnoprawną ochronę ukraińska mniejszość narodowa uzyskała dopiero po upadku reżimu komunistycznego w latach 90., kiedy państwo polskie zdało sobie sprawę z konieczności traktatowych uregulowań tej kwestii.

Obecne położenie mniejszości ukraińskiej uwarunkowane jest aktami prawa zarówno międzynarodowego, jak i wewnętrznego. Międzynarodowa ochrona mniejszości opiera się na kilku systemach. Podstawę Systemu ochrony praw człowieka w ramach ONZ stanowią między innymi „Deklaracja praw osób należących do mniejszości narodowych lub etnicznych, religijnych i językowych” (1992). System ochrony w ramach Rady Europy, opierający się m.in. na „Europejskiej karcie języków regionalnych i mniejszościowych” (1992) i „Konwencji ramowej o ochronie praw mniejszości narodowych” (1995), zobowiązuje w niniejszych dokumentach kraje-sygnatariuszy do ochrony języków mniejszości etnicznych w danym kraju oraz do ich promocji w życiu prywatnym i publicznym³. Podstawowe znaczenie w Systemie ochrony w ramach Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie posiadają m.in. „Dokument kopenhaski” (1990) i „Dokument helsiński” (1992). Oprócz szeregu praw, akty te określają odpowiednie standardy ochrony praw mniejszości, m.in. prawo do zachowania i rozwoju tożsamości etnicznej i językowej, swobodnego używania języka narodowego, tworzenia własnych instytucji państwowych⁴.

Regulacja ochrony praw mniejszości ukraińskiej w Polsce została podjęta również w bilateralnym „Traktacie o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy”, zawartym między Polską a Ukrainą w 1992 r.⁵ W owym traktacie przedmiotowy zakres ochrony obejmuje prawo do swobodnego posługiwania się językiem ojczystym, prawo do zakładania własnych instytucji oświatowych, kulturalnych i religijnych, prawo do kontaktów z członkami własnej grupy etnicznej poprzez granice, prawo do używania imion i nazwisk w brzmieniu języka ojczystego⁶.

Ochrona w ramach prawa wewnętrznego opiera się przede wszystkim na prawach wynikających z Konstytucji. Obowiązująca Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. gwarantuje wszystkim obywatelom, w tym i członkom mniejszości narodowych, równość wobec prawa i zakaz dyskryminacji (art. 32), wolność zrzeszania się (art. 12), równouprawnienie Kościo-

² W. Serczyk, *Historia Ukrainy*, Wrocław – Warszawa – Kraków 2001, s. 350.

³ http://www.msw.gov.pl/portal/pl/584/7523/Europejska_karta_jezykow_regionalnych_lub_mniejszoosciowych.html; <http://www.lex.pl/-du-akt/-/akt/dz-u-02-22-209>, dostęp: 20.11.2011.

⁴ H. Chałupczak, T. Browarek, *Mniejszości narodowe w Polsce 1918–1995*, Lublin 2000, s. 40–41.

⁵ B. Surmacz, *Współczesne stosunki polsko-ukraińskie. Politologiczna analiza traktatu o dobrym sąsiedztwie*, Lublin 2002, s. 7.

⁶ *Ibidem*, s. 165.

łów i związków wyznaniowych. Ponadto państwo zapewnia obywatelom polskim należącym do mniejszości narodowych i etnicznych wolność zachowania i rozwoju własnego języka, zachowania obyczajów i tradycji oraz rozwoju własnej kultury (art. 35, ustęp 1), a także daje prawo do tworzenia własnych instytucji edukacyjnych, kulturalnych i instytucji służących ochronie tożsamości religijnej oraz do uczestnictwa w rozstrzyganiu spraw dotyczących ich tożsamości narodowej (art. 35, ustęp 2)⁷.

Wszystko, co zostało zawarte w normach prawnych zarówno międzynarodowych, jak i o charakterze wewnętrznym, powinno mieć odzwierciedlenie w praktycznej realizacji praw członków mniejszości narodowych. Ma to jednak częściej, według badaczy, znaczenie bardziej polityczne i moralne niż faktyczne⁸. W Polsce w stosunku do ukraińskiej mniejszości narodowej w zasadzie nie spotyka się przejawów zamierzonej dyskryminacji na szczeblu państwowym, na szczeblu niższym natomiast konflikty o charakterze narodowościowym pojawiają się znacznie częściej, odzwierciedlając wzajemne animozje i utarte stereotypy⁹.

Prawo do tworzenia własnych placówek oświatowych oraz, co się z tym wiąże, nauczania języka ojczystego mniejszości jest dla społeczności ukraińskiej czynnikiem fundamentalnym w podtrzymywaniu własnej tożsamości narodowej w warunkach obcych językowo i kulturowo.

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymanie poczucia tożsamości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz. U. nr 214, poz. 1579), nauczanie języków ojczystych dla mniejszości etnicznych odbywa się na wszystkich szczeblach systemu oświaty na podstawie deklaracji rodziców złożonej do dyrektora placówki oświatowej o chęci podjęcia przez dziecko nauczania w języku ojczystym. W zależności od ilości złożonych deklaracji (co najmniej 7 dzieci w przedszkolu na poziomie danego oddziału, co najmniej 7 uczniów w szkole podstawowej i gimnazjum na poziomie danej klasy, co najmniej 14 uczniów w szkole ponadgimnazjalnej na poziomie danej klasy) organizowane są cztery formy nauczania.

Pierwsza z nich to szkoły z nauczaniem w języku mniejszości lub języku regionalnym. Wszystkie zajęcia edukacyjne prowadzone są w tym języku, wyjątek stanowią na I etapie edukacyjnym zajęcia zintegrowane w zakresie treści nauczania języka polskiego, a na II etapie – język polski oraz część historii i geografii dotyczącej Polski (np. w I etapie edukacyjnym w trzyletnim okresie nauczania na naukę języka ojczystego należy przeznaczyć co najmniej 450 godzin, tygodniowy wymiar godzin wynosi dla klasy I – 4 godziny, II – 5 godzin, III – 5 godzin; II etap czyli klasy IV–VI zakłada co najmniej 380 godzin na nau-

⁷ H. Chałupczak, T. Browarek, *op. cit.*, s. 45.

⁸ *Ibidem*, s. 39.

⁹ P. Tomanek, *op. cit.*, s. 259.

kę języka mniejszości, co najmniej 30 godzin na naukę własnej historii i kultury). Kolejnym typem placówek są szkoły, w których zajęcia prowadzone są w dwóch równoważnych językach: polskim oraz języku mniejszości lub regionalnym. Innym typem szkół są szkoły „z dodatkową nauką języka mniejszości”. W przypadku, gdy liczba zgłoszeń nie przekroczy 7, tworzone są zespoły dzieci z kilku klas i dla nich organizowane są zajęcia z nauki języka ojczystego lub regionalnego w formie odrębnych zajęć obowiązkowych. Pozostałe przedmioty prowadzone są w języku polskim. Należy też wspomnieć o tzw. „punktach nauczania”, tworzonych dla dzieci z różnych szkół w przypadku braku możliwości zorganizowania nauczania języka ojczystego mniejszości z powodu zbyt małej liczby zgłoszonych uczniów lub z braku nauczyciela.

Według badań na przełomie lat 80. i 90. XX w. najdynamiczniej, w stosunku do innych mniejszości, rozwinęło się szkolnictwo dla mniejszości ukraińskiej¹⁰. Na intensyfikację działań środowiska ukraińskiego na wielu polach zapewne miały wpływ przemiany polityczne w Europie Środkowo-Wschodniej. Chęć uregulowania stosunków z nowymi-starymi sąsiadami otwierała drzwi do wielu przedsięwzięć. W tym miejscu należy również wspomnieć o działalności UTSK, obecnie Związku Ukraińców w Polsce, który, zgodnie ze swym statutem, nie tylko otaczał opieką ukraińskie szkoły, zespoły artystyczne, czytelnice, ale przede wszystkim, dzięki inicjatywie i zaangażowaniu działaczy organizował, uruchamiał i pomagał w funkcjonowaniu wielu placówek oświatowych różnego szczebla¹¹.

Obecnie w Polsce działa jeden oddział przedszkolny w Przemyślu oraz klasa „0” w Bartoszycach, trzy szkoły podstawowe (Bartoszyce, Biały Bór, Przemyśl), pięć placówek gimnazjalnych (Bartoszyce, Biały Bór, Górowo Iławieckie, Legnica, Przemyśl), cztery licea (Biały Bór, Górowo Iławieckie, Legnica, Przemyśl) oraz kilkadziesiąt tzw. „punktów nauczania”¹².

Placówki oświatowe dla ukraińskiej mniejszości narodowej funkcjonują w Polsce od lat 50. XX w., spełniając rolę integrującą rozproszoną po całym kraju społeczność ukraińskiej. Pomimo problemów, z jakimi boryka się szkolnictwo ukraińskie w Polsce (finanse, brak podręczników, kształcenie kadry nauczycielskiej, opracowanie programów nauczania), nauczanie dzieci i młodzieży ich języka ojczystego jest zadaniem priorytetowym, gdyż właśnie język jest tym fundamentem, na którym trwa ukraińska tożsamość narodowa.

Jedną z form propagowania języka ojczystego jest wydawanie prasy. Na uwagę zasługuje fachowe czasopismo „Ridna Mowa” („Рідна мова”), które

¹⁰ S. Łodziński, *Struktura narodowościowa Polski i polityka wobec mniejszości w latach 1989–1992*, Raport BsiE, s. 17.

¹¹ J. Syrnyk, *Rola UTSK w rozwoju szkolnictwa w języku ukraińskim*, „Рідна мова” 2008, nr 9, s. 58.

¹² M. Сирник, *Стан українського шкільництва у Польщі (2007/2008)*, „Рідна мова” 2008, nr 9, s. 93.

w wersji drukowanej ukazuje się od 2001 r., a w wersji elektronicznej – od 2005 r. Jest to kwartalnik specjalistyczny o profilu społeczno-oświatowym, stanowiący wspólny projekt Ukraińskiego Towarzystwa Nauczycielskiego w Polsce oraz Związku Ukraińców w Polsce. Skierowany jest przede wszystkim do nauczycieli języka ukraińskiego i stworzony z myślą o nich, stawia sobie za cel niesienie pomocy metodyczno-informacyjnej w ich pracy dydaktycznej. W poszczególnych działach m. in. *Metodyka, Psychologia i socjologia* podejmowane są zagadnienia z zakresu metodyki nauczania, publikowane są propozycje scenariuszy lekcji (np. Konspekt lekcji – „Zaczarowana Desna” O. Dowżenki – podróż bajkowa w świat jego dzieciństwa, Rodzaje zagadek. Środki stylistyczne, Gry rozwojowe w myśleniu twórczym), inscenizacji (*Taras Szewczenko jako malarz, Wertep*), programy nauczania (*Program nauczania religii greckokatolickiej dla Metropolii Przemysko-Warszawskiej Kościoła Greckokatolickiego w Polsce*), porady (*Jak radzić sobie z dziećmi cierpiącymi na ADHD*). W dziale *Historia* prezentowane są zagadnienia dotyczące spraw ukraińskich na terenie Polski (*Kształtowanie się i uwarunkowania prawne szkolnictwa ukraińskiego w Polsce po drugiej wojnie światowej, Rola UTSK w rozwoju szkolnictwa w języku ukraińskim, Powojenne wysiedlenia Łemków w Polsce w latach 1944–1950*), w dziale *Statystyka* podejmowane są próby podsumowań działalności oświatowej (*Nauczanie języka ukraińskiego w województwie podlaskim w 2008/2009*), a *Prawo* prezentuje rozporządzenia (*Nauczanie języka ukraińskiego w Polsce – stan prawny i postulaty UTN w Polsce oraz ZUwP, Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół*).

Kwartalnik nie tylko pełni funkcje nośnika informacji dla nauczycieli języka ukraińskiego, ale również służy pomocą rodzicom, którzy samodzielnie podjęli się nauczania swoich pociech języka ojczystego w warunkach domowych, drukując propozycje ćwiczeń kształtujących poszczególne kompetencje językowe.

Zdając sobie sprawę z roli strażnika ukraińskiej tożsamości narodowej, oprócz materiałów propagujących ukraińską kulturę i język, na łamach czasopiśma niejednokrotnie odnajdujemy krytyczne słowa skierowane przede wszystkim do Ukraińców w Polsce, od postawy których zależy kondycja i warunki funkcjonowania społeczności ukraińskiej jako mniejszości narodowej. Krytyka dotyczy konfliktów o charakterze interpersonalnym na szczeblu organizacji placówek kulturalno-oświatowych, biernej postawy części rodziców wobec nauki młodego pokolenia ich języka ojczystego, kultury i historii, czy po części uwarunkowań prawnych w kwestii funkcjonowania i finansowania placówek oświatowych, co wpływa na faktyczny stan oświaty ukraińskiej mniejszości etnicznej. Pojawiająca się na łamach oficjalnej prasy krytyka nie ma na celu podkreślenia wad społeczności ukraińskiej, ale świadczy przede wszystkim o świadomości powagi sytuacji i chęci jej naprawy.

Pojawienie się czasopisma fachowego o charakterze metodycznym było w istocie odpowiedzią na wielkie zapotrzebowanie w tej materii i od razu wzbudziło duże zainteresowanie środowiska nauczycielskiego, zgłaszającego chęć współpracy z redakcją. Dzięki pedagogom z Wałcza, Bartoszyc, Koszalina, Białego Boru i innych miejscowości możemy czerpać wiedzę nie tylko o metodycznych czy organizacyjnych trudnościach w pracy dydaktycznej, ale też i tych bardziej przyziemnych, niemniej jednak uciążliwych trudnościach finansowych.

„Ridna Mowa” skierowana jest w głównej mierze do nauczycieli języka ukraińskiego od stopnia podstawowego po nauczanie uniwersyteckie, do metodyków nauczania oraz miłośników i znawców języka ukraińskiego. Materiały drukowane w periodyku nie tylko są doskonałym źródłem informacji, ale przede wszystkim służą jako pomoc metodyczna i wpływają na kształtowanie postaw (postawa nauczyciela i wychowawcy). Będąc świadomym swoich zadań dotyczących podtrzymywania ukraińskiej tożsamości narodowej, czasopismo dba o prestiż języka ukraińskiego jako łącznika społeczności ukraińskiej.

Aktywny udział w kreowaniu pisma biorą nauczyciele języka ukraińskiego, którzy na jego stronicach dyskutują i prezentują swoje koncepcje programowe. Ci sami nauczyciele mają jednak świadomość, że wspomniany periodyk nie do końca spełnia pokładane w nim oczekiwania. Podobne odczucia tego mają także i sami redaktorzy pisma, dowodem czego jest opublikowany w jednym z numerów pisma tekst jego redaktora, Marka Syrnyka, który przyznaje, że publikowane tu materiały nastręczają nauczycielom sporo trudności przy próbie ich praktycznego zastosowania¹³. Wynika to, jego zdaniem, nie tylko z istotnych różnic programowych między programami nauczania w Polsce, Ukrainie czy Kanadzie, ale też z ogromnego zróżnicowania strukturalno-organizacyjnego polskich placówek oświatowych. Zdaniem redaktora nie da się mechanicznie przenieść programu nauczania z regularnej szkoły, jak na przykład w Przemyślu czy Legnicy, do warunków nauczania w grupie międzyszkolnej, takiej jak chociażby w Szczecinku, Poznaniu czy Bytowie. Są to problemy kluczowe, wymagające korekty, dopracowania materiałów dydaktycznych i dostosowania ich do potrzeb konkretnego poziomu nauczania w konkretnym punkcie nauczania. Oczekiwana jest zatem intensywna wymiana myśli fachowej metodyków nauczania języka ukraińskiego w Polsce, co, niestety, stanowi słaby punkt czasopisma. Jak słusznie zauważa w swojej recenzji Mirosława Kawecka, na co dzień również nauczyciel języka ukraińskiego na poziomie akademickim, konieczne jest zamieszczanie proporcjonalnie do pozostałych kręgów tematycznych (*Historia, Prawo, Różne, Statystyka*) większej ilości artykułów metodycznych oraz poświęconych problematyce języka ukraińskiego oraz prac dotyczących ukraiń-

¹³ M. Сирник, *Про освіту, журнал і кондицію українців у Польщі*, „Рідна мова” 2008, nr 9, s. 4.

skiego środowiska nauczycielskiego w Polsce, bo przecież „Ridna Mowa” jest czasopismem dla nauczycieli i o nauczycielach¹⁴.

Szkoły, w których uczy się ukraińska mniejszość narodowa realizują program zgodny z podstawą programową kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych. Ponadto zgodnie z odrębnym programem opracowanym przez specjalistów i zaaprobowanym przez MEN, odbywa się nauczanie literatury ukraińskiej i języka ukraińskiego, a także historii i geografii Ukrainy.

Nauki języka nie można sobie jednak wyobrazić bez materiałów glottodydaktycznych, podręczników, zeszytów ćwiczeń, umożliwiających osiągnięcie ustalonych w programach celów nauczania. Druk podręczników oraz zakup dla szkół mniejszościowych finansowane jest z budżetu państwa, zaś ich dystrybucją zajmuje się wydawca państwowy Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne. Szkolnictwo ukraińskie, pomimo znacznej poprawy sytuacji wciąż boryka się z problemami dotyczącymi ilości wydawanych podręczników, ich opracowywania, ewaluacją materiałów. Nakładem WSiP ukazały się następujące podręczniki i książki pomocnicze dla mniejszości narodowych¹⁵.

Klasa 0

M. Mryczko, *Bukwaryk-doszkolaryk*. Czytanki przedelementarzowe z języka ukraińskiego dla kl. 0, cz. 1, WSiP 2008.

M. Mryczko, *Bukwaryk-doszkolaryk*. Czytanki przedelementarzowe z języka ukraińskiego dla kl. 0, cz. 2, WSiP 2008.

M. Mryczko, *Bukwaryk-doszkolaryk*. Czytanki przedelementarzowe z języka ukraińskiego, cz. 1 i 2. Książka nauczyciela z płytą CD, WSiP 2008.

Klasa I

L. Pilipowicz, N. Rybka, M. Tucka, *Ridna mowa*. Podręcznik do nauczania języka ukraińskiego dla kl. 1, cz. 1, WSiP 2009.

L. Pilipowicz, N. Rybka, M. Tucka, *Ridna mowa*. Podręcznik do nauczania języka ukraińskiego dla kl. 1, cz. 2, WSiP 2009.

Klasy I–III

L. Pilipowicz, *Czotyry pory roku*. Wybór tekstów z literatury ukraińskiej dla kl. 1–3 szkoły podstawowej. Płyta CD, WSiP 2004.

L. Pilipowicz, *Czotyry pory roku*. Wybór tekstów z literatury ukraińskiej dla kl. 1–3 szkoły podstawowej. (podręcznik + płyta CD), WSiP 2009.

¹⁴ М. Кавецька, „Рідна мова” – освітній журнал Українського вчительського товариства в Польщі, „Наше слово” 2008 11 берез., w: http://www.nslowo.free.ngo.pl/vydavnychy_vitryna/ridna_mowa.htm; dostęp: 20.05.2011.

¹⁵ Spis podręczników pochodzi ze strony: http://www.wsip.pl/dla_nauczycieli/przedmioty/mniejszosci_narodowe/podreczniki_dla_mniejszosci_narodowych; dostęp: 6.10.2011.

M. Steć, *Krajinoju znań*. Gry i zabawy na lekcjach j. ukraińskiego dla kl. 1–3 szkoły podstawowej, część 1, WSiP 2005.

M. Steć, *Krajinoju znań*. Gry i zabawy na lekcjach j. ukraińskiego dla kl. 1–3 szkoły podstawowej, część 2, WSiP 2006.

Klasa IV

Ł. Drozd, A. Mazur, *Słowo*. Podręcznik do literatury i języka ukraińskiego dla kl. 4, WSiP 2006.

Ł. Drozd, A. Mazur, *Słowo*. Zeszyt ćwiczeń z języka ukraińskiego dla kl. 4, WSiP 2006.

Klasa V

J. Hryckowian, *Wynohradnyk*. Podręcznik do języka ukraińskiego dla kl. 5, WSiP 1999.

M. Tucka, *Ukrajinske grono*. Zeszyt ćwiczeń z języka ukraińskiego dla kl. 5, WSiP 2005.

Klasa VI

A. Drozd-Waszczyzyn, I. Drozd, *Berehynia*. Podręcznik języka ukraińskiego dla kl. 6, WSiP 2005.

M. Łesiów, *Szkolna gramatyka języka ukraińskiego*, WSiP 1995.

Gimnazjum. Klasy I–III

W. Kozubel, *Słownik terminów biologicznych ukraińsko-polski i polsko-ukraiński*, WSiP 2006.

W. Kozubel, *Słownik terminów chemicznych ukraińsko-polski i polsko-ukraiński*, WSiP 2007.

V. Halan, *Słownik terminów informatycznych ukraińsko-polski i polsko-ukraiński*, WSiP 2008.

LO. Klasa I

W. Sobol, *Do źdereł*. Podręcznik do kształcenia literackiego i kulturowego z języka ukraińskiego dla kl. 1 LO, WSiP 2008.

B. Huk, *Chrestomatia*. Wybór tekstów z literatury ukraińskiej dla kl. 1 LO, WSiP 2005.

Klasa II

W. Sobol, *Do źdereł*. Podręcznik do kształcenia literackiego i kulturowego z języka ukraińskiego dla kl. 2 LO, WSiP 2006.

B. Huk, *Chrestomatia*. Wybór tekstów z literatury ukraińskiej dla kl. 2 LO, WSiP 2007.

Klasa III

W. Sobol, *Do źdereł*. Podręcznik do kształcenia literackiego i kulturowego z języka ukraińskiego dla kl. 3 LO, WSiP 2007.

B. Huk, *Chrestomatia*. Wybór tekstów z literatury ukraińskiej dla kl. 3 LO, WSiP 2004.

Klasy I–III

W. Kozubel, *Słownik terminów biologicznych ukraińsko-polski i polsko-ukraiński*, WSiP 2006.

W. Kozubel, *Słownik terminów chemicznych ukraińsko-polski i polsko-ukraiński*, WSiP 2007.

V. Halan, *Słownik terminów informatycznych ukraińsko-polski i polsko-ukraiński*, WSiP 2008.

Materiały dydaktyczne odgrywają znaczną rolę w procesie nauczania, bez nich dosyć trudno wyobrazić sobie naukę języka zarówno ojczystego, jak i obcego. Jak nie bez racji zauważa Waldemar Pfeiffer

materiały nauczania stanowią materialną bazę procesów glottodydaktycznych [...] Bazując na programach i metodykach nauczania materiały glottodydaktyczne ułatwiają organizację i metodyczny przebieg procesów nauczania i uczenia się¹⁶.

Wymienione podręczniki stanowią w głównej mierze bazę materiałową w procesie nauczania i uczenia się języka ukraińskiego przez mniejszość ukraińską w Polsce. Należy jednakże zwrócić uwagę na dysproporcję bazy materiałowej między nauczaniem w klasie „0” i szkole podstawowej a nauczaniem na poziomie gimnazjum i szkoły średniej. Na pierwszym etapie nauki języka ukraińskiego obok podręcznika podstawowego do nauki języka oraz literatury (często w kilku częściach) uczniowie mają do dyspozycji zintegrowane z podręcznikiem zeszyty ćwiczeń, a nawet płyty CD. Dodatkowym atutem jest również podręcznik dla nauczyciela (klasa „0”). Materiały dydaktyczne na poziomie gimnazjum i szkoły średniej można określić mianem niedydaktyzowanych materiałów oryginalnych. Zaliczamy do nich słowniki języka ogólnego i specjalistycznego, przydatność których widoczna jest zwłaszcza na wyższych poziomach nauczania, martwi natomiast brak materiałów zintegrowanych w postaci podręcznika, zeszytu ćwiczeń czy innych materiałów uzupełniających w procesie nauczania na poziomie gimnazjum i szkoły średniej. Innym problemem, z którym boryka się szkolnictwo ukraińskie w Polsce, jest różnorodność form edukacyjnych mniejszości, a co za tym idzie, potrzeba różnorodności materiałów dydaktycznych. Innych bowiem podręczników wymaga nauczanie w międzyszkolnych punktach nauczania, innych szkoły z nauczaniem w języku mniejszości.

¹⁶ W. Pfeiffer, *Nauka języków obcych. Od praktyki do praktyki*, Poznań 2001, s. 161.

Można również wspomnieć o możliwości podjęcia nauki języka ukraińskiego na poziomie szkoły wyższej. Studia ukrainistyczne bądź slawistyczne z lektorem języka ukraińskiego istnieją w Uniwersytecie Warszawskim, Uniwersytecie Wrocławskim, Uniwersytecie Jagiellońskim, Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza, Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II, Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej, Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim. Również i na poziomie nauczania uniwersyteckiego obserwowany jest deficyt materiałów dydaktycznych, wobec czego kserokopie tekstów czy ćwiczeń, jak również materiały własne nauczycieli prowadzących zajęcia nie stanowią rzadkości. Od lat 90. XX w. nastąpiła intensyfikacja prac środowisk akademickich nad tworzeniem podręczników. Pojawiły się m.in.:

I. Huk, M. Kawecka, *Вивчаємо українську мову*, Lublin 1994, wznowienie: Lublin 2003;

I. Huk, L. Szost, *Вивчаємо українську мову*, Warszawa 1997;

J. Śpiwak, *Podręcznik języka ukraińskiego*, Warszawa 1996;

N. Stankewycz, *Морфологія сучасної української мови*, Wrocław 1997;

W. Wasylenko, *Українська мова*, t. I, II, Poznań 2001;

O. Белей, *Розмовляєте українською?*, Wrocław 2006;

B. Zinkewycz-Tomanek, *Грамматика сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис*, Kraków 2007;

T. Bylina, *Ukraiński nie gryzie!* Warszawa 2011.

Język ukraiński jako język ukraińskiej mniejszości narodowej funkcjonuje obecnie w szkolnictwie na wszystkich poziomach nauczania, począwszy od klasy „0”, kończąc na szkolnictwie wyższym. Komponentem ułatwiającym proces nauczania/uczenia się języka ukraińskiego (dla większości uczniów traktowanego jako ojczysty, dla mniejszej części jako obcy) są materiały dydaktyczne w formie podręczników, zeszytów ćwiczeń, materiałów pomocniczych na płytach CD, słowników dostosowanych do poziomu nauczania. W nauczaniu języka ukraińskiego jako języka ojczystego mniejszości ukraińskiej w Polsce zauważono poprawę w sferze wydawniczej, co w głównej mierze związane jest ze wzrostem aktywności ukraińskiego środowiska nauczycielskiego. Powstałe z myślą o nauczycielach czasopismo fachowe „Ridna Mowa” jest nie tylko doskonałym źródłem wiedzy dydaktyczno-wychowawczej, ale również areną wymiany myśli, dążącej do poprawy sytuacji szkolnictwa ukraińskiego w Polsce.

PIŚMIENNICTWO

Chałupczak H., Browarek T., *Mniejszości narodowe w Polsce 1918-1995*, Lublin 2000.

http://www.msw.gov.pl/portal/pl/584/7523/Europejska_karta_jezykow_regionalnych_lub_mniejszosciowych.html; <http://www.lex.pl/du-akt/-/akt/dz-u-02-22-209>, dostęp: 20.11.2011.

- http://www.wsip.pl/dla_nauczycieli/przedmioty/mniejszosci_narodowe/podreczniki_dla_mniejszosci_narodowych; dostęp: 6.10.2011.
- Łódziński S., *Struktura narodowościowa Polski i polityka wobec mniejszości w latach 1989–1992*, Raport BsiE.
- Pfeiffer W., *Nauka języków obcych. Od praktyki do praktyki*, Poznań 2001.
- Serczyk W., *Historia Ukrainy*, Wrocław – Warszawa – Kraków 2001.
- Surmacz B., *Współczesne stosunki polsko-ukraińskie. Politologiczna analiza traktatu o dobrym sąsiedztwie*, Lublin 2002.
- Syrnyk J., *Rola UTSK w rozwoju szkolnictwa w języku ukraińskim*, „Рідна мова” 2008, nr 9, s. 58–70.
- Tomanek P., *Ochrona praw językowych mniejszości narodowych w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem mniejszości ukraińskiej*, w: *Ukraina. Między językiem a kulturą*, red. B. Zinkiewicz-Tomanek, A. Fałowski, Kraków 2003, s. 245–260.
- Ukraina. Między językiem a kulturą*, red. B. Zinkiewicz-Tomanek, A. Fałowski, Kraków 2003.
- Кавецька М., „Рідна мова” – освітній журнал Українського вчительського товариства в Польщі, „Наше слово” 2008 11 берез., w: http://www.nslowo.free.ngo.pl/vydavnycha_vitryna/ridna_mowa.-htm; dostęp: 20.05.2011.
- Сирник М., *Про освіту, журнал і кондицію українців у Польщі*, „Рідна мова” 2008, nr 9, s. 3–4.
- Сирник М., *Стан українського шкільництва у Польщі (2007/2008)*, „Рідна мова” 2008, nr 9, s. 92–96.

TEACHING UKRAINIAN IN POLAND THE PRESS AND SPECIALIST PUBLICATIONS

Summary. This article is an attempt at presenting the current educational situation of Ukrainian minority in Poland. Referring to documents regulating the protection of minority rights both international and internal, the author outlines the ways of realisation of the delineated rights by Ukrainian community. Among a wide range of possibilities connected with the development of educational activities it is the publishing sphere that deserves special attention. Apart from Ukrainian coursebooks for different levels of teaching there are also specialist journals printed in Poland. One of them is „Рідна мова”, which constitutes an excellent source of information and is of great methodological help in the process of language teaching and educating young people.

Key words: teaching Ukrainian in Poland, the protection of minority rights, Ukrainian educational system, specialist journals